

Schematherapie bij ouderen: ervaar hoe beter te verbinden!

Dr. Arjan Videler

Dr. Machteld Ouwens

Drs. Loes van Donzel

PersonaCura

Topklinisch Centrum voor Persoonlijkheidsstoornissen
& Autisme bij Ouderen

Tranzo, Tilburg University

Programma

- Schematherapie bij ouderen: stand van zaken
- Oefenen met life reviewoefening om positieve schema's te herkennen
- Ervaringsoefening met positieve imaginatie om positieve schema's te versterken

TOPGGz ouderenpsychiatrie

2014

**GGz InGeest:
Centrum voor
ouderen- en
neuropsychiatrie**

2019

**GGz Breburg:
PersonaCura**

2017

**Mondriaan:
Topklinisch centrum voor
ouderen met
persoonlijkheidsstoornissen**

Perspectieven op behandeling

Commentaarversie

Herziene Multidisciplinaire Richtlijn Persoonlijkheidsstoornissen

5

Schematherapie bij ouderen: stand van zaken

Wetenschappelijk onderzoek uitgelicht: onderzoek naar schematherapie bij ouderen

22-09-2020 Dr. A.C. (Arjan) Videler, (psychotherapeut, manager behandeling)

Binnen PersonaCura, het topklinisch centrum voor persoonlijkheidsstoornissen en/of autisme bij ouderen van GGz Breburg, worden verschillende behandelingen voor ouderen ontwikkeld en onderzocht, waaronder schematherapie. Schematherapie blijkt goed toepasbaar bij ouderen: het biedt een helder kader voor de oudere cliënt en sluit aan bij de natuurlijke neiging van ouderen om terug te kijken op het leven en de balans op te maken (Videler et al, 2015). Het eerste empirische onderzoek naar groepsschematherapie bij ouderen betrof een verkenning van een kortdurend protocol bij ouderen met stemmingsstoornissen en maladaptieve persoonlijkheidstrekken (Videler et al., 2014). Dit protocol bleek goed toepasbaar bij ouderen en ging gepaard met een afname van stemmingsklachten en disfunctionele schema's en modi. Deze effecten bleken echter kleiner dan bij jongere volwassenen en om die reden is het behandelprotocol aangepast specifiek voor ouderen met persoonlijkheidsstoornissen en als zodanig onderzocht. Deze gegevens worden momenteel geanalyseerd.

Het eerste wetenschappelijk bewijs voor de effectiviteit van individuele schematherapie bij ouderen betrof een onderzoek bij cliënten met een cluster C persoonlijkheidsstoornis (Videler et al., 2018). Daarbij vonden we krachtige effecten op de symptomen van de persoonlijkheidsproblematiek zelf, angst- en stemmingsklachten, kwaliteit van leven en maladaptieve schema's. Dit eerste onderzoek leidde tot groot enthousiasme en werd door Arnoud Arntz betiteld als een "doorbraakstudie." Momenteel wordt deze studie gerepliceerd bij ouderen met een borderline persoonlijkheidsstoornis (Khasho et al., 2019).

Schematherapie: geknipt voor ouderen?

Videler, A.C, Van Royen, R.J.J.,
& Van Alphen, S.P.J. (2012).
Schema therapy with older
adults: Call for evidence.
International Psychogeriatrics,
24(7), 1186-1187.

Effects of schema group therapy in older outpatients: a proof of concept study†

A. C. Videler,^{1,2,4} G. Rossi,² M. Schoevaars,³ C. M. van der Feltz-Cornelis^{4,5,6}
and S. P. J. van Alphen^{2,7}

¹Breburg Hospital, Department of Old Age Psychiatry, Tilburg, the Netherlands

²Department of Clinical & Life Span Psychology, Vrije Universiteit Brussel (VUB), Brussels, Belgium

³Psychology Practice Schoevaars, Capelle aan den IJssel, the Netherlands

⁴Tilburg University, Tranzo Department, Tilburg, the Netherlands

⁵Clinical Centre for Body, Mind and Health, GGz Breburg, Tilburg, the Netherlands

⁶Trimbos Institute, Board, Utrecht, the Netherlands

⁷Mondriaan Hospital, Department of Old Age Psychiatry, Heerlen-Maastricht, the Netherlands

- Ouderen met chronische depressie en persoonlijkheidsstoornissen en/of trekken
- *Pre-mid-post design*: medium behandel-effect op depressie, disfunctionele schema's en schema-modi
- Hiërarchische regressieanalyses met residuele verschilcores: verandering in schema's voorspelde afname symptomen!!!

Korte groepsschematherapie door de levensloop

Studie	Maten	Effect sizes
Jongvolwassenen Renner et al. (2013)	Klachten Schema's Modi	0,81 0,56 0,98
Volwassenen Vreeswijk et al. (2012)	Klachten Schema's Modi	0,66 0,75 0,50-0,65
Ouderen Videler et al. (2014)	Klachten Schema's Modi	0,54 0,38 0,26-0,35

Korte groepsschematherapie door de levensloop

Studie	Maten	Effect sizes
Jongvolwassenen Renner et al. (2013)	Klachten Schema's Modi	0,81 0,56 0,98
Volwassenen Vreeswijk et al. (2012)	Klachten Schema's Modi	0,66 0,75 0,50-0,65
Ouderen Videler et al. (2014)	Klachten Schema's Modi	0,54 0,38 0,26-0,35

Aangepast protocol
voor ouderen

Aangepaste korte groepsschematherapie voor ouderen

- Twee extra sessies voor cognitieve technieken
- Meer experiëntiële technieken
- Betrekken systeem
- Werkboek aangepast voor ouderen

Aangepaste korte groepsschematherapie voor ouderen

- Twee extra sessies voor cognitieve technieken
- Meer experiëntiële technieken
- Betrekken systeem
- Werkboek aangepast voor ouderen
- **Cliënten en therapeuten tevreden: past goed bij ouderen**
- **Maar effecten kleiner dan in Videler et al., 2014!?**

Aangepaste korte groepsschematherapie voor ouderen

- Waarom minder effect en wel tevreden cliënten en therapeuten?
- Geleerde lessen:

“Group schema therapy for older people with PDs should be treated as intensively as younger people.”

“When assessing acceptability of a new treatment, a mixed method design with qualitative methods is most appropriate.”

“When studying a new treatment, don’t change the protocol and the patients included.”

Videler, van Beest, Ouwens, Rossi, van Royen, & van Alphen (under review).

Adapting group schema therapy for older people with personality disorders: lessons learnt

GGz Breburg

STUDY PROTOCOL

Open Access

Group schema-focused therapy enriched with psychomotor therapy versus treatment as usual for older adults with cluster B and/or C personality disorders: a randomized trial

S. D. M. van Dijk^{1*}, M. S. Veenstra¹, R. Bouman¹, J. Peekel⁷, D. H. Veenstra⁶, P. J. van Dalen⁵, A. D. I. van Asselt², M. L. Boshuisen³, S. P. J. van Alphen⁴, R. H. S. van den Brink¹ and R. C. Oude Voshaar¹

Abstract

Background: Several types of psychotherapy have been proven successful in the treatment of personality disorders in younger age groups, however studies among older patients are lacking. We developed a group schema-focused therapy (SFT) enriched with psychomotor therapy (PMT) for older adults with cluster B and/or C personality disorders. This paper describes the design of a randomized controlled trial (RCT). We will evaluate the (cost-) effectiveness of this therapy protocol in specialized mental health care. We hypothesize that our treatment program is cost-effective and superior to treatment as usual (TAU) in reducing psychological distress and improving quality of life in older adults treated to specialized mental healthcare.

Methods: A multicenter RCT with a one-year follow-up comparing group schema-focused therapy enriched with psychomotor therapy (group SFT + PMT) and TAU for adults aged 60 years and older who suffer from either a cluster B and/or C personality disorder. The primary outcome is general psychological distress measured with the 53-item Brief Symptom Inventory. Secondary outcomes are the Schema Mode Inventory (118-item version) and the Young Schema Questionnaire. Cost-effectiveness analysis will be performed from a societal perspective with the EuroQol five dimensions questionnaire and structured cost-interviews.

Discussion: This study will add to the knowledge of psychotherapy in later life. The study specifically contributes to the evidence on (cost-) effectiveness of group SFT enriched with PMT adapted to the needs of for older adults with cluster b and/or c personality.

Trial registration: Netherlands Trial Register [NTR 6621](#). Registered on 20 August 2017.

Keywords: Schema focused therapy, Psychomotor therapy, Older adults, Group therapy, Personality disorders, Multicenter RCT, Cognitive techniques, Experiential techniques, Design article

Schema therapy for personality disorders in older adults: a multiple-baseline study

Arjan C. Videler ^a, Sebastiaan P. J. van Alphen^{b,c}, Rita J. J. van Royen^d, Christina M. van der Feltz-Cornelis^{e,f}, Gina Rossi^b and Arnoud Arntz ^g

- Ouderen met een cluster C-persoonlijkheidsstoornis
- Multiple-baseline case series design:
 - wel effect zonder RCT want elke cliënt is diens eigen controle
 - compenseert voor toename van interindividuele verschillen met het ouder worden

Schema therapy for personality disorders in older adults: a multiple-baseline study

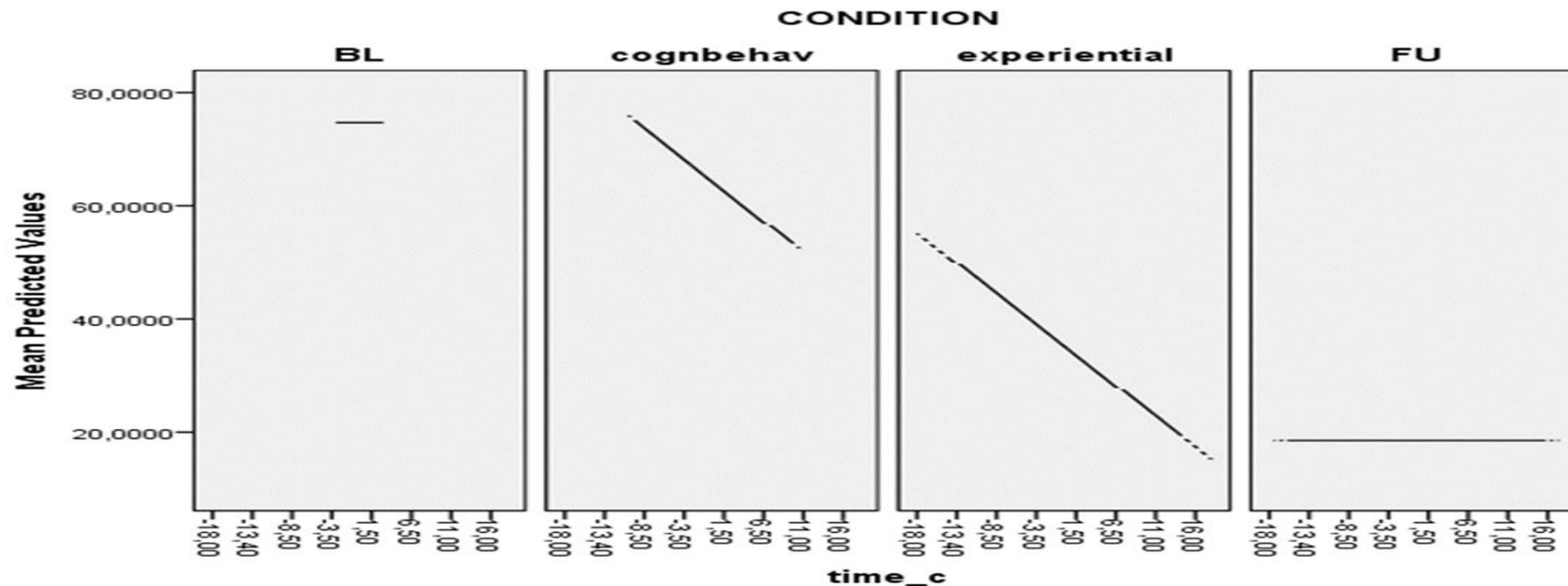
Arjan C. Videler ^a, Sebastiaan P. J. van Alphen^{b,c}, Rita J. J. van Royen^d, Christina M. van der Feltz-Cornelis^{e,f}, Gina Rossi^b and Arnoud Arntz ^g

- Ouderen met een cluster C-persoonlijkheidsstoornis
- Multiple-baseline case series design
- **Krachtige effecten van schematherapie op persoonlijkheidsproblematiek, psychische klachten en schema's**

Schema therapy for personality disorders in older adults: a multiple-baseline study

Arjan C. Videler ^a, Sebastiaan P. J. van Alphen ^{b,c}, Rita J. J. van Royen^d, Christina M. van der Feltz-Cornelis^{e,f}, Gina Rossi^b and Arnoud Arntz ^g

Contents lists available at ScienceDirect

Contemporary Clinical Trials Communications

journal homepage: www.elsevier.com/locate/conctc

The effectiveness of individual schema therapy in older adults with borderline personality disorder: Protocol of a multiple-baseline study

D.A. Khasho^{a,*}, S.P.J. van Alphen^{b,e,f}, S.M.J. Heijnen-Kohl^b, M.A. Ouwens^{a,d}, A. Arntz^c, A.C. Videler^{a,d}

^a GGz Breburg, Postbus 770, 5000 AT, Tilburg, the Netherlands

^b Mondriaan, Postbus 4436, 6401 CX, Heerlen, the Netherlands

^c University of Amsterdam, Postbus 15933, 1001 NK, Amsterdam, the Netherlands

^d Tranzo Department, Tilburg University, Postbus 901535000 LE Tilburg, the Netherlands

^e Tilburg University, Postbus 901535000 LE Tilburg, the Netherlands

^f Vrije Universiteit Brussel, Pleinlaan 2 B-1050 Brussel, Belgium

- Diagnose borderline PS met alternatieve model DSM-5
- Veel meer leeftijdsneutraal!

Aanpassingen schematherapie voor ouderen

Behavioural and Cognitive Psychotherapy, 2020, 48, 481–491
doi:[10.1017/S1352465820000077](https://doi.org/10.1017/S1352465820000077)

EMPIRICALLY GROUNDED CLINICAL INTERVENTIONS

Positive schemas in schema therapy with older adults: clinical implications and research suggestions

Arjan C. Videler^{1,2,*} , Rita J.J. van Royen³, Marjolein J.H. Legra¹ and Machteld A. Ouwens^{1,2}

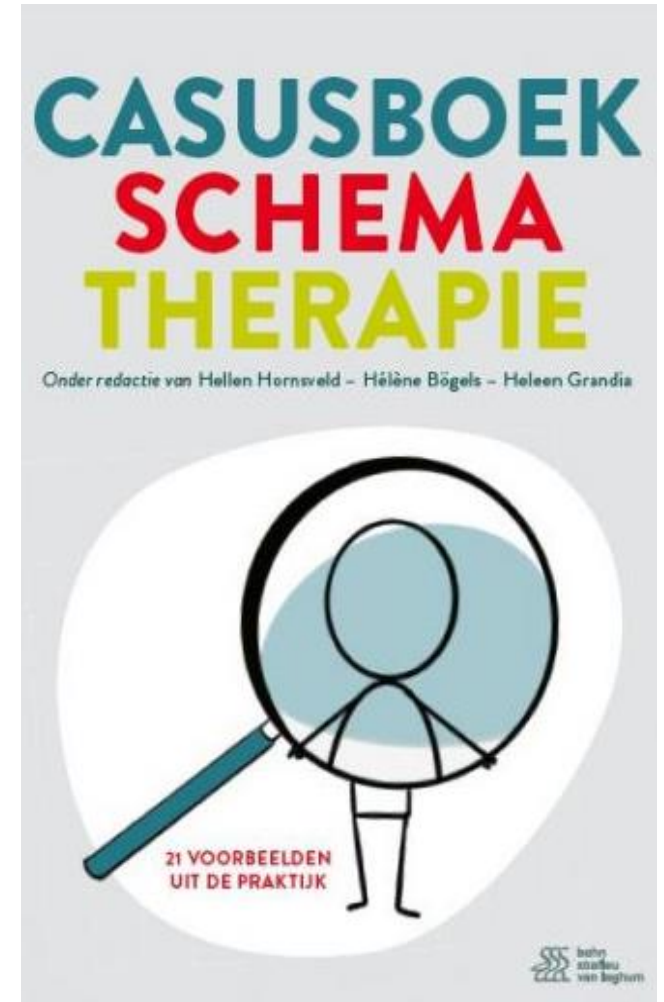
¹PersonaCura, GGz Breburg, Tilburg, The Netherlands, ²Tranzo Department, Tilburg University, Tilburg, The Netherlands and ³Centre for Psychotherapy, Beuningen, The Netherlands

International Journal of Cognitive Therapy, 10(1), 62–78, 2017
© 2017 International Association for Cognitive Psychotherapy

Adapting Schema Therapy for Personality Disorders in Older Adults

Arjan C. Videler

Tranzo Department, Tilburg University, Tilburg, The Netherlands; Department of Geriatric Psychiatry, GGz Breburg, Tilburg; and Department of Clinical and Life Span Psychology, Vrije Universiteit Brussel (VUB), Brussels, Belgium

Aanpassingen schematherapie voor ouderen

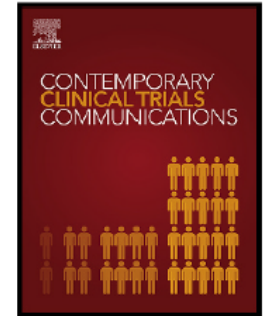
Technieken aanpassen	
Compacte casusconceptualisatie	Maak een compacte en concrete casusconceptualisatie die in één oogopslag een overzicht geeft van relevante ervaringen als kind, core beliefs over zelf, ander en de wereld (schema's), leefregels en strategieën (coping modi).
Taalgebruik	Gebruik van eigen termen in plaats van schematherapie terminologie schept een betere band, geeft persoonlijker contact en betere compliance. Eigen termen zijn aansprekender, waardoor herinneringen geactiveerd worden, met bijbehorende emotionele lading.
Techniek van imaginatie en rescripting	Diagnostische imaginatie geeft vaak een negatieve ervaring die onopgelost blijft tijdens de sessie. Voorkeur voor Imaginatie met Rescripting. Let op: bij ouderen kom je vaak een grotere loyaliteit naar ouders tegen, zoals de overtuiging 'eert uw vader en uw moeder'.
Stoelenwerk	Eenvoudig houden door niet meer dan twee stoelen te gebruiken.
Levensloopperspectief toevoegen	
Integreren "Wisdom enhancement"	Levenswijsheid door eerdere ervaringen aanspreken, die is in te zetten in de gezonde volwassen modus. Bijvoorbeeld: Hoe heeft u eerder succesvol problemen opgelost?
Focus ook op positieve schema's	Zoek naar de perioden eerder in leven waarin cliënten goed gefunctioneerd hebben. In welke rol zaten ze toen? Welke gedachten hadden ze toen over zichzelf? De gezonde volwassen modus is vaak actief geweest, meestal na het 40 ^e levensjaar.
Negatieve opvattingen over ouder worden en psychotherapie	Wees bedacht op negatieve overtuigingen over ouderdom en over psychotherapie, zoals 'ouderen tellen niet meer mee' of 'ouderen kun je niets meer leren'.

Contents lists available at [ScienceDirect](#)

Contemporary Clinical Trials Communications

journal homepage: <http://www.elsevier.com/locate/conctc>

The effectiveness of adapted schema therapy for cluster C personality disorders in older adults – integrating positive schemas

L. van Donzel^{a,*}, M.A. Ouwens^{b,c}, S.P.J. van Alphen^{b,d,e,f}, S. Bouwmeester^g, A.C. Videler^{b,c}

^a GGZ Oost Brabant, Boekel, the Netherlands

^b PersonaCura, Clinical Centre of Excellence for Personality Disorders and Autism in Older Adults, GGz Breburg, Tilburg, the Netherlands

^c Tranzo Department, Tilburg University, Tilburg, the Netherlands

^d Department of Clinical and Lifespan Psychology, Vrije Universiteit Brussel, Brussels, Belgium

^e Clinical Centre of Excellence for Personality Disorders in Older Adults, Mondriaan, Heerlen, the Netherlands

^f Department of Medical and Clinical Psychology, Tilburg University, the Netherlands

^g Department of Psychology, Education & Child Studies, Erasmus University, Rotterdam, the Netherlands

Early Adaptive schema's

- Early Adaptive Schemas: persistente patronen van informatie-verwerken, gedachten, emoties, herinneringen en aandachtsvoorkeuren (Lockwood & Perris, 2012)
- Aparte constructen:

Daling in maladaptieve schema's betekent niet perse stijging in adaptieve schema's

Vragenlijst: adaptieve schema's YPSQ

© 2018 American Psychological Association
1040-3590/18/\$12.00

Psychological Assessment

2018, Vol. 30, No. 9, 1199–1213
<http://dx.doi.org/10.1037/pas0000567>

Positive Clinical Psychology and Schema Therapy (ST): The Development of the Young Positive Schema Questionnaire (YPSQ) to Complement the Young Schema Questionnaire 3 Short Form (YSQ-S3)

John P. Louis and Alex M. Wood
University of Stirling

George Lockwood
Schema Therapy Institute Midwest, Kalamazoo, Michigan

Moon-Ho Ringo Ho
Nanyang Technological University

Eamonn Ferguson
University of Nottingham

Negative schemas have been widely recognized as being linked to psychopathology and mental health, and they are central to the Schema Therapy (ST) model. This study is the first to report on the psychometric properties of the Young Positive Schema Questionnaire (YPSQ). In a combined community sample (Manila, Philippines, $n = 559$; Bangalore, India, $n = 350$; Singapore, $n = 628$), we identified a 56-item, 14-factor solution for the YPSQ. Multigroup confirmatory factor analysis supported the 14-factor model using data from two other independent samples: an Eastern sample from Kuala Lumpur, Malaysia ($n = 229$) and a Western sample from the United States ($n = 214$). Construct validity was demonstrated with the Young Schema Questionnaire 3 Short Form (YSQ-S3) that measures negative schemas, and divergent validity was demonstrated for 11 of the YPSQ subscales with their respective negative schema counterparts. Convergent validity of the 14 subscales of YPSQ was demonstrated with measures of personality dispositions, emotional distress, well-being, trait gratitude, and humor styles. Positive schemas also showed incremental validity over and above negative schemas for these same measures, thus demonstrating that both positive and negative schemas are separate constructs that relate in unique ways to mental health. Implications for using both the YPSQ and the YSQ-S3 scales in tandem in ST as well as cultural nuances from the use of Asian samples were discussed.

Public Significance Statement

Active negative schemas (distinct thinking patterns and experiences) are associated with mental ill health. We identify the specific positive schemas that both relate to good mental health and protect

YPSQ

56 vragen, 14 schalen:

Voldoen aan emotionele behoeften	Sociale verbondenheid
Succes	Gezonde zelfcontrole/zelfdiscipline
Rekening kunnen houden met anderen	Realistische verwachtingen
Basale gezondheid en veiligheid/ optimisme	Zelfgerichtheid
Emotionele openheid en spontaniteit	Gezonde mate van eigenbelang/ zelfzorg
Zelfcompassie	Stabiele hechting
Gezonde grenzen/ ontwikkeld zelf	Gezonde zelfverzekerdheid en competentie

Adaptieve schema's

- Ouderen hebben vaak een periode beter gefunctioneerd: minder activering van EMS en/of meer activering van EAS?
- Later in leven EMS getriggerd, bijvoorbeeld door verlieservaringen (pensionering, verlies van partner, gezondheidsproblemen)
- Anderzijds mogelijkheden met EMS om te gaan door nieuwe rollen: grootouders

Adaptieve schema's in therapie

Toevoegen aan casusconceptualisatie

Adaptieve schema's in therapie

- Activeren EAS, vergroot mogelijk de Gezonde Volwassen modus
- Vergroot toegang tot gezonde volwassenmodus tijdens experiëntiële technieken
- Uitdagen van negatief oordeel terugkijkend naar leven
- Life review zoals depressie behandeling, sluit aan bij taak in levensfase

(Videler, van Royen, Legra & Ouwers, 2020)

Oefening herkennen positieve schema's

Groepje van 3-4 personen:

- Rol van client: Neem één van je oudste cliënten in gedachten, introduceer deze in 5 zinnen aan je groepsgenoten, speel je cliënt
- Behandelaar: pagina 1 en 2 van de handout
- Observatoren

Wat gebeurt er bij de client?

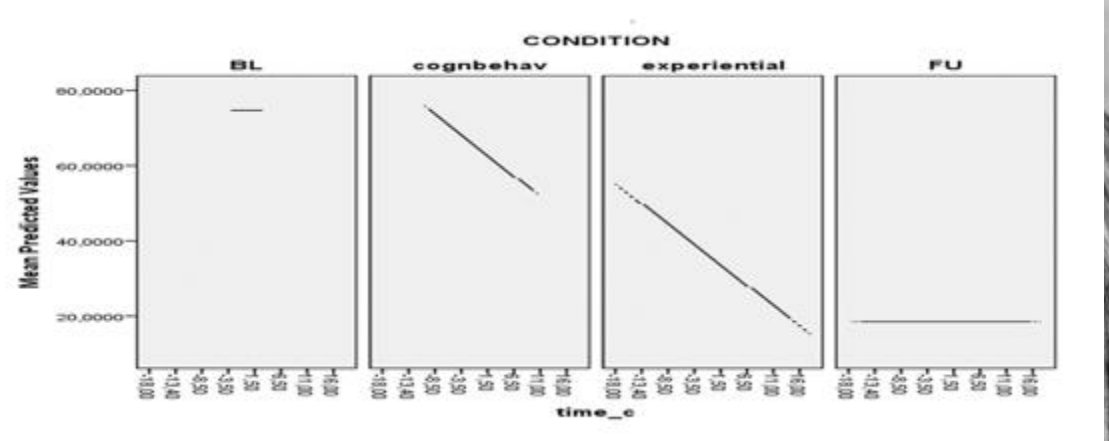
Imaginatie

- Imaginaties met rescripting worden veel ingezet binnen schematherapie
- Bij ouderen zijn er aanwijzingen dat experiëntiële oefeningen zeer effectief zijn in de schematherapie behandeling (Videler et al., 2018)
- Helpt bij herinneringen en emoties te komen die niet makkelijk toegankelijk zijn.
- Biedt een opening naar het actualiseren van schema's

Imaginatie

- Imaginaties met rescripting worden veel ingezet binnen schematherapie
- Bij ouderen zijn er aanwijzingen dat experiëntiële oefeningen zeer effectief zijn in de schematherapie behandeling (Videler et al., 2018)
- Helpt bij herinneringen en emoties te komen die niet makkelijk toegankelijk zijn.
- Biedt een opening naar het actualiseren van schema's

Wanneer positieve imaginatie?

- Wordt ingezet om (een gebeurtenis passend bij) het positieve schema te ervaren
 - Wanneer cliënten geen ervaringen gerelateerd aan positief schema kunnen vertellen/herinneren
 - Wanneer er teveel op rationeel niveau wordt gesproken over positieve schema's
 - Wanneer cliënten zich niet meer voor kunnen stellen dat ze positieve schema's hebben ervaren

Positieve imaginatie

- Welke gedachtes en welk gevoel past bij dit schema?
 - Ken je dit gevoel van een eerder moment in je leven?
 - Welk beeld komt er naar boven?
 - Wat zie je? Neem even de tijd om alles goed in je op te nemen.
 - Hoe oud ben je?
 - Ben je alleen of zijn er nog andere personen bij je?
-
- Wat gebeurt er in beeld?
 - Wat denk je?
 - Welke emotie voel je?
 - Wat ruik je? Wat hoor je? Wat proef je? Wat ervaar je?

Herhalen!

Opdracht

- Maak groepjes van 3-4 personen
 - 1 persoon neemt een positief schema in gedachten
 - 1 persoon is therapeut en voert de imaginatie uit
 - 1-2 personen observeren wat er gebeurt
-
- Wanneer er tijd over is, draai de rollen door, iemand anders is therapeut

Oefening

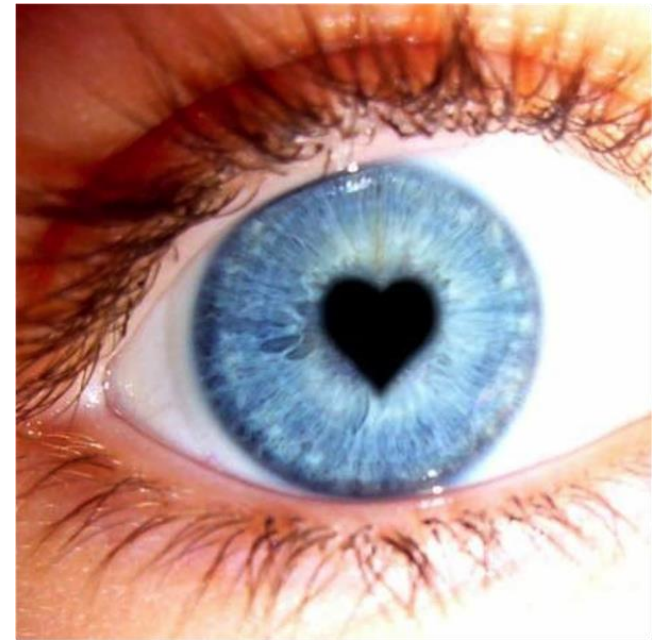
- Welke gedachtes en welk gevoel past bij dit schema?
 - Ken je dit gevoel van een eerder moment in je leven?
 - Welk beeld komt er naar boven?
 - Wat zie je? Neem even de tijd om alles goed in je op te nemen.
 - Hoe oud ben je?
 - Ben je alleen of zijn er nog andere personen bij je?
-
- Wat gebeurt er in beeld?
 - Wat denk je?
 - Welke emotie voel je?
 - Wat ruik je? Wat hoor je? Wat proef je? Wat ervaar je?

Voldoen aan emotionele behoeften	Je hebt het gevoel dat er wordt voldaan aan je emotionele behoeftes in de vorm van warmte, affectie en begrip. Je weet dat er mensen zijn die van je houden om wie je bent.
<u>Succes</u>	Je hebt het gevoel dat je niet onderdoet voor anderen op het gebied van prestaties, bijvoorbeeld in je werk of op school. Je hebt het idee dat je net zo goed en bent op dat gebied als anderen.
Rekening kunnen houden met anderen	Je respecteert de mening van anderen, ook als deze anders zijn dan die van jou. Als er een beslissing wordt genomen die niet naar je zin zijn, kan je dit accepteren.

Herhalen!

Na de oefening

- Zoek een symbool voor het positieve schema. Dit kan zijn in de vorm van een tekening, plaatje, liedje, voorwerp enzovoorts
- Eventueel kan de oefening worden opgenomen, zodat het thuis herhaald kan worden
- Ga na op welke manier het positieve schema weer geactiveerd kan worden. Is er een taak, rol op positie die cliënt kan nemen waardoor dit positieve schema getriggerd wordt?

Vragen en discussie

Dank voor jullie aandacht!